

Niels Skovgaard

– *En kunstner i Kjærgård*

Af Anders Finnerup

Da jeg omkring 1950 besøgte Hirschsprungske Samling i København, stod jeg pludselig og helt uventet over for et oliemaleri, der var betegnet »Traner i Kjærgård«, (fig. 1). I vore dage er traner jo en sjældenhed her i landet, og jeg mindes kun at have set dem, der afslutter spiret på Ål og andre kirkers tårne, så jeg kikkede ganske nøje på billedet. Omtrent midt i det går fem traner på en lyngslette; baggrunden dannes af en høj, grågrøn klit, formodentlig Gråmulebjerg. Det gik efterhånden op for mig, at sådan må klitterne have set ud før beplantningen, altså indtil for omtrent hundrede år siden. Forneden til venstre læste jeg kunstnerens monogram NKS og dateringen 1894.

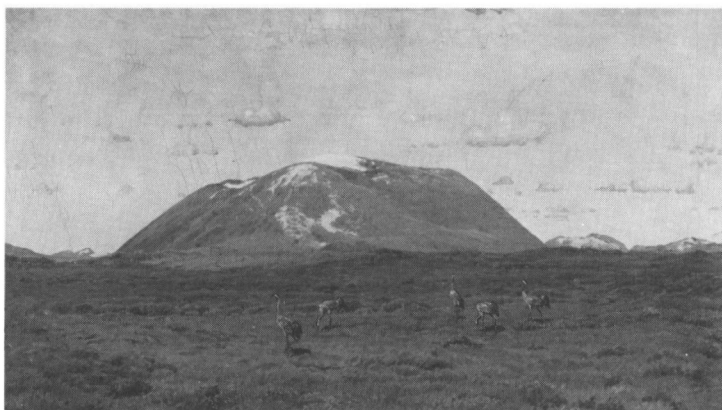

Fig. 1. Niels Skovgaard: Traner i Kjærgård. 1894. Den Hirschsprungske Samling, København.

Fig. 2. Joakim Skovgaard: Niels Skovgaard skærer modellen til Magnusstenen i Skibelund Krat. o. 1898. Skovgaard Museet i Viborg.

Niels Skovgaard var født 1858, var altså lidt yngre end sin berømte broder Joakim – ham med Viborg Domkirke. Han var sent udviklet og, siger han selv, »født omstændelig«. Han tilhørte, som også den øvrige familie, kredsen omkring Vartov, for hvilken han da også fik stor betydning både som billedhugger og som maler. Faderen, P.C.

Skovgaard, var en af den tids mest fremragende landskabsmalere. Museet i Viborg ejer en enestående samling billeder, bøger og breve, hvor grundstammen udgøres af P.C. Skovgaard og hans to sønners arbejder.

Men det er nu hverken til Viborg eller København, vi skal denne gang, men til stranden ved Kjærgård, der ligger i Blåvandshuk kommune, og mit udgangspunkt er hovedsageligt Aksel Rodes bog om Niels Skovgaard.

1883 foretog Niels Skovgaard en rejse til Paris og gjorde undervejs ophold i den lille hollandske fiskerby Scheveningen, hvis natur ganske betog ham; åbenbart var det første gang, han oplevede klitterne, hvorfra han tog flere skitser. Året efter, altså sommeren 1884, rejser han langs den jyske vestkyst fra Fanø til Nymindesø i et forsøg på at finde tilsvarende natur herhjemme og bliver så begejstret for Kjærgård, at han slår sig ned der og med kortere eller længere mellemrum vender tilbage dertil de efterfølgende somre. Her var alt, hvad en ivrig naturhistoriker og følsom kunstnersjæl kunne ønske sig: Hav og klitter, lyngsletter og enge – og ikke at forglemme Fiil Sø (en natur som vi jo nu koldblodigt har ødelagt) og hans forelskelse i stedet giver sig udtryk i et brev til broderen Joachim, Aksel Rode side 103: »- - nu er vi på et ganske fortrinligt sted, hos nogle rare folk som for en temmelig billig penge giver god mad og herlige senge, og så må det jo også nævnes, at det er lige ved et parti klitter, som jeg rigtignok tvivler om der gives mage til. Ja, bliv du bare i Italien og Grækenland, jeg misunder dig ikke - -«, hvorpå han ender med at invitere broderen til Kjærgård. Retfærdigvis skal dog tilføjes, at Niels Skovgaard senere hentede nogle af sine fornemste motiver i Grækenland, nemlig kvindedansen i Megara, ligesom nogle af hans skønneste landskabsbilleder er malet i Norditalien i Torre Pellice.

Man kan altså roligt hævde, at var det Thomas Lange, som opdagede Eventyrets land ved Ho, så var det Niels Skovgaard, der gjorde det samme ved Kjærgård; men den bildende kunstner når vanskeligt så langt omkring som den skrivende.

Hvad var det så for motiver, N.S. valgte i vort vestjyske sogn? Først og fremmest ser det ud til at have været havet og den brænding, som bruser over den inderste revle og strandkanten en stille sommerdag. Netop strandkanten med det lave vand, der slikker sig længere og længere frem mod beskueren, optager ham meget. Bræmmer af skum føres af den svage vind helt frem til billedets forkant og begrænser lysbrydningen i vandet. Til broderen skriver han, Aksel Rode side 106: »Jeg bygger blinket ud i skrå flader for at det kan fange lyset mere end det øvrige billede, - - men overvældende bliver virkningen langt fra, ak nej!«

Vi møder her en stor kunstner med et ydmygt sind, som kender og erkender egne svagheder (fig. 2). N.S. var ifølge de kloge en fremragende tegner, men måtte hele sit liv kæmpe med svære vanskeligheder i oliefarven. »Når jeg står og hugger i granit, så er det hele en leg for mig — skriver han i et brev til sin ven, maleren Viggo Pedersen; — men den olle, den olle! den tager humøret - - «.

I en fortegnelse over Niels Skovgaards oliebilleder, udarbejdet af sønnen Ebbe Skovgaard, nævnes bl.a. følgende titler:

1884: Brænding i solskin.

1884: Brænding ved Jyllands vestkyst.

1885: Brænding på Jyllands vestkyst.

1894: Vesterhavsdønninger.

1894: Stille solskinseftermiddag med svære dønninger i Vesterhavet.

Dette sidstnævnte, fig. 3, er ikke malt i olie, men i temperafarver, et stof, som passer ham langt bedre end olie, skriver han selv; i dag er dette billede på Statens Museum for Kunst, hvor man har restaureret det. I det nye katalog fra 1970 er det nr. 3983 og er det eneste, museet ejer af Niels Skovgaards vesterhavsbilleder. Det og et andet i olie, som han malede samme år, med samme motiv er de to største lærreder fra vestkysten, 92×147 cm, de øvrige billeder væsentlig mindre.

Af den nævnte fortegnelse, der sidste gang bruger ordet »Brænding« så sent som 1937, men denne gang med

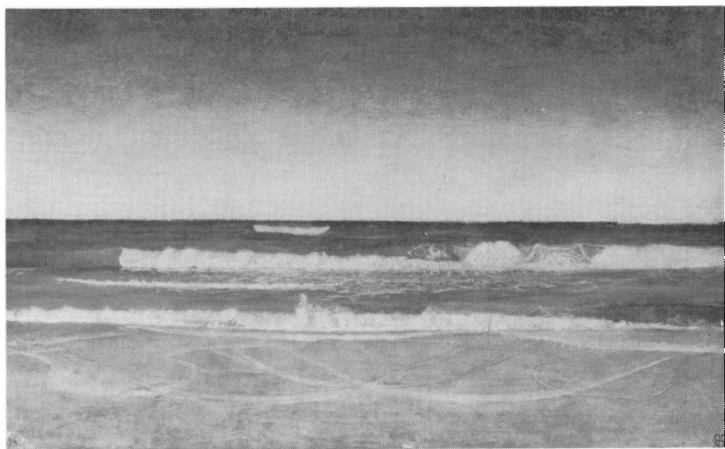

Fig. 3. Niels Skovgaard: Stille solskins-eftermiddag med svære dønninger i Vesterhavet. 1894. Statens Museum for Kunst.

tilføjelsen »Slettestrand«, kan vi aflæse hyppigheden af Niels Skovgaards besøg herovre. I tiden 1884-1894 har han opholdt sig i Kjærgård nogle sommermåneder i hvert fald 1884, 1888, 1892, 1893 og 1894; så bliver besøgene mere sporadiske, og Skovgaard får opgaver i andre egne af landet og i andre lande.

Sønnens oversigt nævner også emner, som ikke direkte er taget fra havet, således:

1884: Eng og klitter.

1884: Klitter.

1888: I klitterne vest for Varde.

1892: Klitroser.

1894: Fra en bondegårds have i klitterne.

1894: Klitroser i lyngen.

1894: Bjerreroser ved Nørrebavn.

Det fra 1892 nævnte »Klitroser« (fig. 4) hænger i dag på Ribe Kunstmuseum; det er ret lille, 42×40 cm; det trænger – ligesom mange andre af museets billeder – til en kraftig restaurering eller måske bare rensning!

Det sted, hvor man mig bekendt finder flest billeder samlet af Niels Skovgaard, er naturligt nok på Skovgaard-

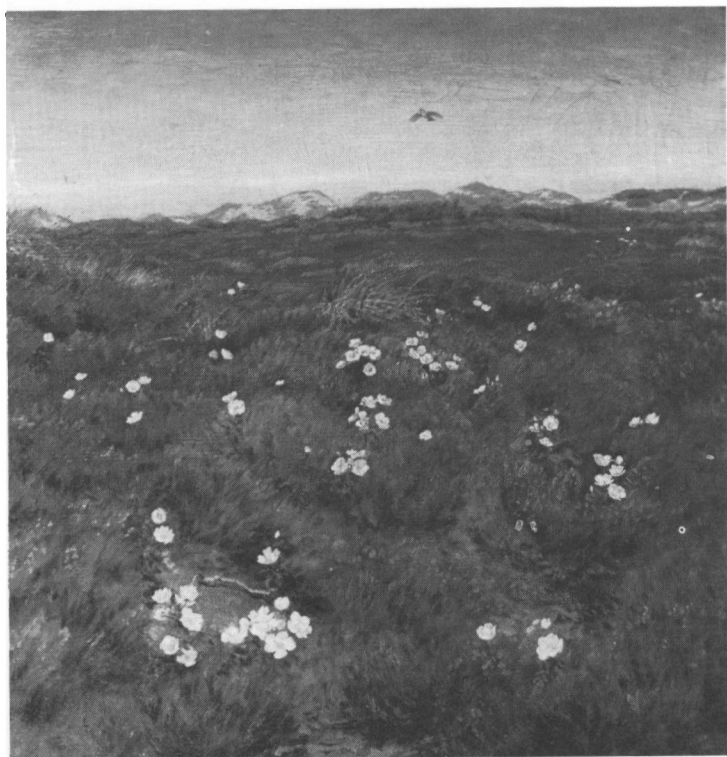

Fig. 4. Niels Skovgaard: *Klitroser. Hedelandskab ved Fiilso med blå himmel*. 1892. Ribe Kunstmuseum.

museet i Viborg. Men også her findes kun ét billede fra vestkysten i olie »Vesterhavsdønninger« fra 1894, 33×64 cm, i museets katalog nr. 849. Det er efter min lægmandsvurdering et ret svagt arbejde. Derimod er billedet på Hirschsprungske Samling et af Skovgaards bedste; i det smukke katalog fra 1982, nr. 550 (fig. 1). Han fortæller selv om tranerne i et brev til Joakim, Aksel Rode side 194: »Jeg så omtrent, hvor de slog ned, og da jeg kom derhen og tittede over en lille klit, så stod der sandelig to traner for næsen af mig - - - forinden de fløj op gjorde de nogle lange affækkerte skridt og kikkede på mig. De så glim-

rende ud i de omgivelser, - - - og nu synes jeg, at storkene her egentlig er temmelig kluntede«. Farverne i den rød-mende lyng fremhæves af de store fugles grå.

I et andet brev fra samme sommer, dateret 6. september, skriver han til sin forlovede lige før deres bryllup, Aksel Rode side 196: »Nu er billedet snart klaret, og jeg kan nok hjælpe mig uden sol, men derfor kan jeg nu ikke komme så meget snart, for jeg bruger zinkhvidt i det billede, og det er en farve, som er adskillige dage om at tørre - - -. Jeg skal prøve at tørre det ved kakkellovnsvarme om aftenen og solskin om dagen, hvis der ellers bliver noget, ellers må madam Bloch spendere klyner på det om dagen med, men det gør hun nok, for klyner er en vare som der er godt om her på stedet -«.

Billedet, der hentydes til, kan være det store oliebillede »Stille solskinseftermiddag med svære dønninger i Vesterhavet«. Omstændeligheden, grundigheden lyser ud af brevet – kærligheden må vente!

Kilder

Aksel Rode: Niels Skovgaard. Berlingske Forlag 1943.

Note

Den nævnte Madam Bloch var Kirstine f. Termansen, fra kroen i Oxbøl, gift med Hans Christian Nielsen Bloch, kaldet kaptajn Bloch, idet han gennem adskillige år før til søs. De ejede den gård i Kjærgaard, der senere blev solgt til staten og blev plantørgård. Her var det, at Niels Skovgaard var gæst. Sidst i århundredet byggede kaptajn Bloch en gård sydvest for plantørboligen, hvortil han og hans familie flyttede; men her har N. Skovgaard vistnok ikke logeret. Det kan måske være grunden til, at et af hans billeder herovre fra er betegnet »Hvidbjerg«. Er det Hvidbjerg ved Blåvand, eller er det Hvidebjerge sydøst for Børsmose? Det kan også være grunden til, at meddelelsen af ovenstående note, Ketty Bloch Jensen, som sammen med sin mand Jens Jensen boede på sidstnævnte gård indtil ekspropriationen, vel husker, at de i hendes barndomshjem havde sommergæster det år, hun blev konfirmeret, 1928, men ikke navnet Niels Skovgaard.

Anders Finnerup, Skovkroen 10, 6840 Oksbøl. Født 1922; fhv. viceskoleinspektør. Har i årene 1947 til dato skrevet artikler til »Dansk Jagttidende/Dansk Jagt«, »Strandjægeren«, »Jagt og Fiskeri«. I sidstnævnte til eksempel nr. 1, 1984: »Johannes Larsen, fuglemaleren ved Fiilsø«. 1983 i »Vestjyder fortæller XIX: En odegård«.